

credit, Christum esse in altera specie sicut in utraque, vel credit, usum utriusque necessarium ad salutem et usum alterius speciei esse superstitiosum, vel fructum non esse eundem; vel a superbia injusta, quae suis maioribus parere non vult, sed esse solet singularis et curiosa; vel a lascivo quodam appetitu stultae et fictae devotionis, quae charitatem fraternam et obedientiam majorum offendit; vel ab amore novitatum; vel denique ab alia quavis irrationabili concupiscentia; quia nullo modo potest esse justus et rationabilis appetitus ille, qui ob nudam caeremoniam et ritum etiam minus commodum, qui de jure positivo est, condemnat tam multa, quae juris divini et naturae sunt, nempe justitiam, obedientiam, humilitatem, charitatem, fidei confessionem, scandalorum vitiationem.

Quia ergo hic morbus a daemone proficiscitur et a veteri homine ejusque concupiscentia, concessio rei, quae petitur, non erit remedium, sed fomentum potius ipsius morbi; quia daemon non vincitur ei cedendo et ab eo se superari sinendo, quia ab eo superatus ejus servus efficitur, sed resistendo et contranitando¹, juxta illud: „Nolite locum dare diabolo“², et rursus: „Resistite diabolo et fugiet a vobis“³. Cupiditas autem immoderata etiam secundum philosophos, detractio, et non concessione, superatur. Ut enim sitis potu aquae salsae magis accenditur, et laborans febrī cholericā, quo plus aquae bibit, quia in bilem convertitur, eo magis sitit, et sitis repellitur non additione aquae, sed detractio ipsius bilis per pharmacum, ita etiam cupiditas restrictione est vincenda, non concessione.

Non erit igitur remedium concessio calicis, sed potius fomentum (ut diximus) morbi, quia error in istis confirmabitur.

26. Videbuntur enim rectius sapuisse quam ecclesia, quae eis acquievit, concedendo calicem. Superbia etiam

¹ R. *enitendo*.

² Ephes 4, 27.

³ Jacob 4, 7.

⁴ M. *cupiditas quoque secundum*.

crescet, videndo ecclesiam sibi humiliari, et ipsos noluisse flectere cervicem. Crescet etiam in eis curiositas et appetitus rerum novarum, dum videbunt, sibi bene successisse, quod circa calicem tentarunt; ideo statim petent, aboleri imagines et ritum baptizandi; conjugium sacerdotum, abolitionem jejunii et delectus ciborum, et ordinum; et denique omnia positiva et divina confundent. Neque erit facile illa negare, isto concessio; quia iisdem rationibus, quibus hoc extorserint, extorquebunt etiam alia, imo longe fortioribus; quia caro non ita horret usum alterius speciei, sicuti jejunium et continentiam et laborem recitandi horas et moestitiam ex solutione decimarum et hujusmodi. Quo autem caro magis propensa est ad aliquid, daemon majores habet vires tentandi, et idcirco, si hic usus calicis concessus fuerit, majora procul dubio nobis imminet bella. Atque inde praestaret principii obstare, quia

... sero medicina paratur,

quum mala per longas invaluerat moras¹.

Caput VII.

Ab eis etiam, a quibus petitur, deduci possunt argumenta.

Primum. Quum, qui volunt usum calicis, paene omnes haeretici sint, et haeretici male audiant circa potestatem papae et concilii, quia papam antichristum dicunt et episcopos membra et mancipia ejus, clarum est, quod nolunt usum calicis ab eis concedi, quasi putent, illos habere potestatem agere in re praesertim de jure divino non solum concessa sed secundum eos etiam praeepta. Cujus signum est, quod ipsimet, qui volunt usum calicis, antequam petant, jam eo utuntur.

Nec petunt per se ipsos a pontifice vel concilio, sed a suis principibus saecularibus, quibus tribuunt potestatem omnium sacrorum. Si ergo eurant vel permittunt, ut a pontifice vel concilio calix per suos principes petatur, id

¹ Ovid. Rem. amor. v. 91.

faciant aut quia principes, utpote catholici, non illis calicem concederent¹ scientes, id ad se non spectare; aut quia timent, ne a suis principibus vel modo vel in posterum puniantur ob hanc et alias inobedientias; aut quia vident, quod, licet illorum principes illis concederent usum calicis, veri catholici eo non uterentur, quia scirent, principes saeculares non habere ad hoc concedendum facultatem, si autem papa concederet, facile catholici adducerentur ad hunc ritum suscipiendum, in quo si convenirent cum haereticis, facile illi subintrarent et suaderent catholicis omnes suos errores.

Quae omnia in Galliis expertus sum, quia vidi scripturam, quam haeretici communicantes sub utraque et nihil omnino credentes de potestate papae vel concilii, curarunt proponi per reginam suae sanctitati, ut concederet usum utriusque speciei et abolitionem exorcismi et imaginum et processions corporis Christi et nescio quae alia; quae ego tunc dixi nec proponenda esse pontifici nec, si proponerentur, debere concedi per technas et dolos haeticorum, quibus venabatur et suam impunitatem et aliorum catholicorum subversionem.

Quae incommoda ne sequantur, etiam nunc non est calix concedendus.

28. Secundum argumentum: quia concilium coactum est ad res universales tractandas, utpote ad errores abolendos et ecclesiam reformandam. Sed errores circa eucharistiam et praesertim circa usum utriusque speciei magis confirmantur concessionem calicis, quam destruuntur. Deformatio quoque ecclesiae e relaxatione disciplinae et ordinis confusione venit, quae argentur potius, si relaxatur lex de communionem sub altera. Et per id fiet haec confusio, ut superiores pareant potius inferioribus, quam e contra. Non debet ergo concilium concedere hanc dispensationem, praesertim quum res particularis sit, ob quam non est coactum.

¹ M. concesserunt.

29. Tertium, quia concilium hoc, si errare non vult, imitari debet majores suos, qui ad alia concilia convenere; qui majori scientia et charitate et sanctitate pollebant et majori desiderio conservandi catholicos et haeticos convertendi. Sed illi, agentes cum haereticis, eis resistebant et in aliud fere extremum eos pertrahere nitentur, ut ad medium eos revocarent; ut faciunt, qui dirigere volunt ligna distorta, juxta Aristotelem. Ideo non acquieverunt patres volentibus judaizare vel pascha more judaico celebrare. Ideo etiam in Manichaeos¹ praeceptum est usus utriusque speciei, quia usu alterius, videlicet panis, significari dicebant corpus Christi phantasticum esse et exangue. In Nestorianos, qui Christum persona distinctum a verbo asserebant, praeceptum est, ne beata virgo diceretur Christi mater sed Dei mater. In Arianos, ponentes gradus in divinis personis, commutatus est usus ter immergendi baptizandos² in unicam immersionem. In Ebionitas judaizantes vetitum est, ne in azymis consecraretur, sed in fermentato; qua tamen haeresi cessante reditum est ad azymum.

Ergo et concilium imitari debet patres, nunc perstando in ritu alterius speciei. Qui si hodie non esset in usu, propter haeresim deberet statui et in usum revocari.

30. A re quoque, quae petitur, argumenta ducuntur.

Quorum primum sit: Usus calicis male succedit hodie omnibus, qui eo utuntur. In oriente variis erroribus laborant, et sub infidelibus sunt, privati omni sapientia et potentia et vera sanctitate. In occidente autem laborant non solum erroribus in fide, sed odii suorum fratrum et inobedientia et rebellione in suos majores et bellis et tumultibus et omni impudicitia et injustitia, ita ut innumerorum vere sint impii et *υδρειοι*. Ergo potius christiani deberent fugere eorum exemplum, quam velle eos imitari; et concilium vel pontifex non debet id eis concedere, si maxime vellent.

¹ M. et R. *Manichaeis*; item utrumque ms. infra *Nestorianis*.

² M. et R. *baptizatos*.

31. Secundum. Ubiunque sunt haereses hodie in occidente, ibi praecesserunt factiones, et pars minus contenta amplexa est haeresim, ut illa via satiaret suam vel cupiditatem vel ambitionem; quia, ut dicit sapiens, „anima calida, quasi ignis ardens, non extinguetur, donec aliquid glutiat.“¹ Quum igitur principes, qui favent sectis, et etiam ministri² sectarum ambiant honores et reditus majores, ob quos vel retinendos vel extorquendos praetextunt religionem, non saturabuntur neque quiescent, licet multi calices eis porrigantur, imo ex concessione invalescet secta et factio, et plures turbae excitabuntur.

32. Tertium. Calix concessus fuit olim et a Basileensibus Bohemis, et a Paulo tertio Germanis, et per Interim permissus a Carolo quinto; et tamen nihil profuit. Ergo nec nunc proderit, quia nec ecclesiastici hodie meliores vel sapientiores sunt, nec principes saeculares meliores vel potentiores, nec haeretici ad executionem curandam melius dispositi, nec, ut aliqui dicebant, omnes alias haereses reliquerunt praeter hanc de utraque specie, quia si illas reliquissent, procul dubio etiam hanc reliquerunt vel facile relinquent.

33. Quartum. Concessio calicis, ut petitur, est res facti, in qua vel pontifex vel concilium errare possent. Ideo pontifex in ea definienda nec teneretur, nec forte deberet sequi plura suffragia, sed meliora, ceteris autem paribus; quia hic quaeritur praesertim, an hi homines, pro quibus petitur dispensatio, sint dispositi ad suscipiendam eucharistiam et haec dispositio investiganda est per scripturas (?). Praeferenda sunt suffragia episcoporum ac theologorum aliis, suffragia etiam canonistarum aliis, qui nesciunt canones, suffragia occidentalium suffragiis graecorum episcoporum³, qui proni sunt ad suum ritum, suffragia etiam senum et expertorum et spiritualium suffragiis juvenum et inexpertorum et carnalium. Quae omnia si inspiciantur,

¹ Eclus. XXIII, 22

² M. ministris.

³ Ac theologorum usque ad episcoporum deest in M.

procul dubio invenietur, quod melior et major pars concilii fuit in hac sententia, quod concilium non dispensaret, neque ante definitionem consuleret vel approbaret, ut papa dispensaret. Melior etiam pars (licet non major) fuit in hac sententia, ne negotium dispensationis remitteretur ad summum pontificem, ne per hanc viam facilius redderetur dispensatio per suam sanctitatem faciendae.

34. A modo quoque petendi argumenta deducuntur.

Primum, quia oratores auxilii nimis hanc rem petierunt. Nam adhibuerunt privata comitia,¹ privatas etiam preces et blanditias et metus; publice etiam comminati sunt, si haec res non fieret; mutarunt petitiones variis modis, vituperarunt eos, qui contraria suffragia dabant, laudarunt eos, qui propitia². Quum semel a tota synodo rejecti essent, dum conclusum est, quod per synodum non fieret dispensatio, iterum tentarunt synodum trahere ad hoc, quod consuleret et probaret rem sibi incognitam, videlicet futuram dispensationem, quae poterat bene et male fieri. Et quum ab hac petitione iterum repulsi sint per concilium, tertio tentarunt trahere synodum. Et eam traxerunt, ut concederet decretum simplicis remissionis ad summum pontificem, quod fecerunt segregando se et alios oratores a sancta synodo. Quod plane fuit vel synodum excommunicare vel seipsos; et non dubito, quod fuerit contra voluntatem principum, qui eos miserunt.

Quae omnia tela profecto non mihi videntur ordita a Spiritu sancto, sed a contrario spiritu, qui fortassis per eos nixus est facere scissionem et discordiam inter caesarem et concilium et inter pontificem et concilium. Sed spero quod non praevalebunt.

35. Secundum. Patres, qui in concilio fuerunt fautores concessionis calicis, ultra hoc egerunt declamationibus potius et commotione affectuum, rejiciendis non solum ab hoc sacro concilio sed etiam a iudiciis³ saecularibus,

¹ M. comicia.

² Eos qui contraria usque ad propitia deest in M.

³ M. et R. iudicibus.

et relegandis ad scholas rhetorum. Exciderunt illis multa, quae non solum contra charitatem sunt et rationem, sed etiam contra sensum. Qualia fuere, dicere: Quod principes non possunt errare; quod si illis non creditur, nullis debere credi; quod negare usum calicis esset arguere caesarem improbitatis vel ignorantiae; quod omnes haereses praeter hanc utriusque speciei exciderent; quod non esset piae mentis negare usum calicis; et multa similia. Quae quia falsa sunt, procul dubio non prodierunt a Spiritu veritatis.

36. Tertium. Licet obtineretur dispensatio, quia his technis et rationibus importunis obtineretur, absque hoc quod non sit alia causa dispensandi, quam mala voluntas nolentium parere utendo ritu alterius speciei, absque dubio videtur extorta, ac proinde non excusantur in conscientia vel eam petentes vel concedentes vel ea utentes.

37. Ab illis etiam, pro quibus non petitur, hoc est ab externis et aliis personis, argumenta deducuntur.

Primum, quia catholici mixti cum haereticis, quibus conceditur dispensatio, qui leves et curiosi erunt, a nobis discedent et ad haereticos ibunt, bene de illis et male de nobis sentiendo, nempe quod ex ignorantia vel negligentia vel malitia usum calicis eis negaremus. Et quid simile cogitabunt de aliis, in quibus haeretici a nobis dissentiunt. Nec sufficit dicere: Quod haereticis nihil conceditur, si non servaverint conditiones, quas si servant, jam non erant haeretici; non sufficit, inquam, hoc; quia mos haereticorum est, ut in Germania et Gallia nimis sumus experti, accipere quicquid sibi conceditur et nihil facere eorum, quae ab eis exiguntur, vel quae ipsi pollicentur. Et est nimis simplicis animi credere, quod haeretici simpliciter procedant. Nam „dulus an virtus, quis in hoste requirat?“¹ Ostentabunt igitur suum calicem nostris catholicis, ut eos seducant, et de conditionibus verbum nullum faciant.

38. Secundum, quia etiam inter haereticos vel illis vicini multi catholici sunt, haereticis non solum fide, sed

(ut accidit) etiam factione contrarii; quibus displicebit novus ritus utriusque speciei, non tam propter religionem, quam quia usurpatus est a contraria factione. Isti igitur irritabuntur in sumentes calicem et in eos tumultuabuntur, maxime si non servant conditiones, ut haeretici non solent eas servare. Et ita utraque factio accipiet diversum communicandi ritum, et convertent sanctissimum unitatis sacramentum in symbolum et tessaram suae factionis; maxime, quia ubi altera pars creverit, volet templum separatum habere, sicut et ritum, et ita crescet divisio.

Nec solvitur hoc argumentum dicendo, non fuisse divisionem inter conversos ex gentibus, licet illi judaizarent et non isti, nec esse nunc divisionem inter Graecos, qui sub Venetis sunt et utraque specie utuntur, et Italos utentes altera. Primo enim falsum est; quia fuit divisio inter Judaeos et gentes, ut ex Actibus apostolorum et epistolis ad Romanos et ad Galatas constat. Deinde licet concordessent, id fuit, quia Judaei servabant suum ritum antiquum, quem gentes non acceptarunt; et ita utrique suo ritu erant contenti, sicut et hodie sunt Graeci et Latini seu Veneti, sub quibus sunt. Non fuissent autem concordēs,¹ si utriusque convenissent in uno antiquo ritu, et ab eo altera pars discederet, ut nunc isti faciunt.

39. Tertium. Alii² domini temporales et episcopi et pastores habent suos populos quietos et pacificos et contentos (ut par est) ritu communicandi sub altera specie. Qui tamen populi, ut sunt prout ad novitates, audita dispensatione, turbabuntur, et vel in errores incident, vel in curiosa desideria similiter communicandi. Ex quo non solum ipsi populi laederentur, sed et eorum principibus et pastoribus fieret injuria, si sine eorum consensu fieret haec dispensatio.

Nec sufficit respondere, quod etiam illis poterit concedi, et episcopi, licet absentes, gaudebunt de ampliata sibi potestate dispensandi; non sufficit, inquam, hoc dicere;

¹ M. et R. *conformes*.

² R. *Nunc*.

¹ Virgil. Aen. III. 390.

tum quia haec tam generalis dispensatio abrogatio legis esset, quae habet inconuenientia superius adducta, tum etiam quia principes, qui habent populos peccatos et contentos altera specie, quum cognoverint mutationem religionis, mutationem etiam politicam parare velent et quaerere bellum, ubi pax esset, nec sine aliqua spe lucri (quod nullum est in invectione novae ceremoniae) status suos iacturae exponere. Probi etiam episcopi nolunt ampliati-
onem ejus potestatis, qua uti non possunt sine damno suorum populorum. Hujusmodi autem est potestas dispensandi in ritu alterius speciei cum populis, qui illo contenti sunt. Tales enim ex hujusmodi dispensatione perdere possunt, lucrari non possunt.

40. Ab his, per quos petitur usus calicis, argumenta quoque deduci possunt.

Primum sit a sapientia et pietate et magnanimitate caesaris, quem in his et aliis virtutibus imitatur illustrissimus dux Bavariae, ejus gener. Ideoque quum sapientes et catholici sint, sciunt, hujus rei decisionem spectare ad summum pontificem et ad concilium; quia secundum omnium hominum jura et sensum et leges censere de sacris spectat ad sacerdotes, quia quis bene judicat de his, quae novit. Quum probi etiam et recti sint, nolunt, ut ob eorum particularia commoda recedatur a vero cultu vel detur ansa perturbandi ecclesiam. Ideo eo magis illis placebit concilium, quo rectius de hac re definiat.

Quum ergo, ut ex dictis constat, securius sit, hanc dispensationem non fieri, propter caesarem ipsum et ducem Bavariae, videlicet ut eis placeamus, non debet fieri.

41. Secundum argumentum sit a pontifice, per quem etiam quodammodo haec res petitur a concilio in gratiam caesaris. Cui licet placere cupiat summopere, scit tamen, id tunc maxime futurum, quum bono universalis ecclesiae consulatur. Quod quia fit negando usum calicis, negari debet.

42. Tertium argumentum sit ab illustrissimis legatis suae sanctitatis et oratoribus suae majestatis, per quos etiam usus calicis petitur a synodo. Quia enim optimi viri sunt

et quaerunt gloriam eorum, qui illos miserunt, illis erunt conformes, et sciunt, patres hujus concilii non habere animas vel linguas venales, et ideo quod fuerit magis e re ecclesiae facturos; quale videtur esse non concedere calicem.

Et haec sufficient ad probandum, quod non expediat hujusmodi dispensationem calicis concedere.

Caput VIII.

43. Superest, quod tertio proposuimus, nempe respondere ad argumenta adducta ad probandum, quod expediat cum aliquibus gentibus sub aliquibus conditionibus dispensare, ut possint uti calice; quod cum Dei gratia faciemus.

44. Primo ergo ducunt argumenta ad concedendum calicem a Dei misericordia: ille enim peccatorem praevenit, et ut pius pater ad prodigi filii collum corrui eumque osculatur annuloque donat et veste et vitulum saginatum edendum ei praebet; ipse etiam Christus, ut bonus pastor, non expectat, ut ovis perdita redeat, sed, relictis nonaginta novem in deserto, quaerit eam et super humeros portans¹ deducit ad ovile; expandit quoque manus suas tota die ad populum non credentem sed contradicentem sibi; ergo et nos debemus imitari divinam misericordiam et praevenire hos populos ipso calice, ut ita invitati² respiciant.

45. Solvitur hoc argumentum, quia magis imitatur misericordiam divinam non concedendo calicem quam concedendo. Dei enim misericordia in quibusdam³ praevenit peccatores; quaedam etiam non nisi sanctis concedit, et aliis non, quia si illa concederet illis, nocerent. Veluti verbi gratia praevenit peccatorem tangendo cor ejus, ut convertatur, concedendo ei sacramentum baptismi vel poenitentiae, et per ea primam gratiam largiendo. Ceterum gratiam, quae confertur in sacramento confirmationis vel communionis vel matrimonii vel ordinis, non concedit peccatoribus impen-

¹ R. *ponens*.

² M. *trinitati* (!).

³ R. *quosdam*.